

Обучението по религия

(Щрихи към темата за православната просвета)

*„Иисус, като повика младенците,
рече: оставете децата да дохождат
при Мене и не им пречете, защото
на такива е царството Божие“*

(Лука 18:16)

Религиозността е определяща в изграждането на дадена личност, тя е изконно свързана с идентичността, ценностната нагласа и способността на дефиниране потока на събитийния порядък в степен да можем да си отговорим „Какво се случва?“, „Защо се случва?“ и как съучастваме в този събитийен поток.

През последните десетилетия, дори преди „социалистическите времена“, се наблюдава тенденция да се negliжира, да се умали религиозния фактор в живота на човека, религиозността да стане по-повърхностна, да се отдалечи от дълбинните и смислозадаващи хоризонти, които са ѝ естествено присъщи, и оставайки на ниво обредност да се лиши от истинския си смисъл (Показателна в това отношение е книгата „Дневникът на един свещеник 1941-1962“, отец Даниил Мусински, С., 2009).

От друга страна, невъзможността на човешкото същество да съществува във форма на ритуал, във някаква представа за връзка с трансцендентното, бе накарала държавното ръководство през 70-те години на 20 век да измисли и внедри традициите на гражданските ритуали, които да изместят църковните кръщенета, венчавки и опела. И неслучайно жрици „бракосъчетаваха“ младоженците, за да се избегне каквато и да е асоциация с духовника, принадлежащ към Православната църква.

Времето на социализма отмина, но сякаш традиционното вероизповедание – източното православие така и не зае своето естествено определящо място в обществения живот. Парирана от разкола, БПЦ не успява да „насити“ духовния вакуум, настъпил след отварянето на границите. Вместо бурна издателска, проповедническа и обучителна дейност, Църквата, която по най-ясен начин може да бъде обединяващия център в разединеното социално пространство, прекарва десетилетие в сянката на компромати, дестабилизация, интриги, безредици и невъзможност да осъществи своята просветна мисия. Въпреки „историческата роля за българската държава и активното ѝ значение за държавния живот“ (ДВ, чл. II, гл. 10), БПЦ, съсипана от вътрешната си криза, не успява да излезе от сферата на мълчанието, което ѝ беше отредено в десетилетията държавен атеизъм.

За сметка на това агресивно, активно и популистки, с всички средства на пропаганда и реклама, нахлуха многобройни култове, които, регистрирани от Закона за вероизповеданията, започнаха най-активно да разграбват словесното стадо, останало само номинално православно. Въпреки увеличения брой на кръщенки на хора в зряла възраст в православните храмове, което може да се проследи в кръщелните регистри в началните години на прехода, липсата на катехизация и религиозна просвета в цялост, способства за силен тласък към внедряване на чужди за нашия народ инославни движения, които дойдоха да евангелизират нашия християнски народ, приел вярата още през 9 век.

Паралелно с това, съседните православни страни, например Румъния, успяха да възстановят религиозното обучение в училищата и към днешна дата румънското население може да се похвали с висока религиозна грамотност и интензивна християнска практика (при все, че Румъния беше с най-тежък и болезнен преход през 1989 г.).

Най-лесно се хвърлят обвинения върху Църквата, че тя не е организирана, че не е успяла да привлече младите, че не е инициативна, че по „нейна вина“ православната култура е изтласкана сякаш в периферията на общественото съзнание.

Но тъй като пишещият тези редове е свидетел на многобройните подписки в опитите да се въведе изучаване на религия под някаква форма в българското училище, то смело може да се каже, че църквата, вече преодоляла разкола (по време на управлението на Симеон Сакскобургготски – 2001-2005 г.) се опитва многократно да привлече вниманието към острата нужда от религиозна просвета.

Кулминационните усилия в тази посока бе грандиозното гражданско участие в Националното литийно шествие „Образование за духа и доброто бъдеще на нашите деца” в София на 24.09.2010 г., когато в парламента се внесе петиция за допускане на предмет Религия-Православие в общообразователното училище, още повече, че тогава предстояха реформи в системата на образованието.

Петицията е последвана от напрегнати обсъждания в тази връзка, както и контрапетиция, в която се сигнализира за нужда от опазване на децата от доктрини, и призив „да не оставяме за пореден път интересите на структури като БПЦ да спрат развитието на нашата нация“ (<https://www.peticiq.com/signatures/125804/> от 25.09.2015).

Забележително е, че в Конституцията и в Закона за вероизповеданията се признават заслугите на БПЦ именно по формирането на нацията и устояването на нейната идентичност. Дори антицърковните сили на социалистическото минало не смееха да отричат ролята на манастирите, като средища на духовно просвещение и съхраняване на българщината. Как се допуска, че институция, която е предпазила българския народ от претопяване, която е съхранила народностното самосъзнание, която е

създаде писменост и култура, би могла да стане спирачка в развитието на българската нация?

Точно обратното, negliжирането на православните ценности и традиции е условие за насаждане на безкритичната безсъзнателна духовна аморфност, която се поддава на всяка манипулативност, пренебрегвайки понятията като „вчера“ и „утре“. Сегашните хора сякаш познават само „днес“. Така растат без единен ценностен свод, превърнати в маса, удобна за приобщаване към всичко, електорат, чийто единствено приключение е пътешествието във виртуалния свят и пазаруването. Това навежда някои на мисълта за задкулисни действия, тъй като и президентът (Румен Радев), и министър председателят (Симеон Сакскобургготски, Бойко Борисов) заявяваха, че позициите им клонят към религиозно образование, а на дело то е сведено до плахи и фрагментарни опити в сферата на общообразователните училища.

За онзи ентузиаст с богословско образование, който все пак реши да се занимава с преподаване на Религия-Православие, предстои да направи дълги (а често и безрезултатни) обиколки из РИО – регионалните инспекторати по образованието и кабинети на училищни директори. Забелязва се, че там, където директорът има желание да допусне този предмет в училището – там може да се смята, че обучението ще бъде осъществено. На място, където директорът няма необходимата мотивация, а понякога няма и условия (например училище с ромчета, принадлежащи на ислямското изповедание), не би могло да се сформира група. Но е показателно, че дори в ромско училище може да се сформира група за преподаване на уроци от Стар Завет например, както е показала нашата практика.

Зададените от МОН програми за учебници по религия (1-12 клас) през 2018 г. са безспорно правилна, но закъсняла стъпка в посока на запознаване на носителите на традиционното изповедание с неговата същност.

Проблематичността иде от факта, че промяна на статута на предмета - в случая Религия (християнство-православие) не се предвижда. И ако допреди 2020 г. можеше директор да върне учител по религия под предлог, че няма учебна програма и учебници, одобрени от МОН, то към днешна дата се прибегва към познатия аргумент: „Ако се допусне група по религия-православие, то и другите ще поискат да имат такова обучение“. Близко 80 % от запитаните директори отговарят по този начин. Немалък е процентът на директорите, които предварително предопределят, че този предмет няма да събере достатъчно ученици. И наистина, минималната бройка за група по СИП е 13 деца, като от дните на пандемията вече не се разрешават смесени групи, сформирани от различни класове, което допълнително усложнява учителя, решил да събере група.

Обикновено директорите споделят, че имат преподавател с такава правоспособност. Но липсата на мотивация да се упражнява това обучение

е решаваща. Правоспособните учители не могат без разрешение и благословия от директора да опитват да сформират група. (Тук изобщо не става дума и за заплащането, което е минимално при хорариум от 1 ч. седмично - още повече, че Пловдивска митрополия, да речем, отпуска това заплащане, но директорът трябва да прояви интерес, да оформи документи и да ги изпрати и да задвижи това). Срещали сме неведнъж учители, които спират да преподават, заради минимално заплащане, и то учители с големи групи по религия. Освен това, към днешна дата административно-бюрократичните тежести на функционирането на училищното дело са по-огромни от всякога. За всяка дейност се изискват бележки с разрешение на родителя, много учители прекарват извънработно време пред компютъра за оформяне на документи, твърде често обучителният момент е на заден план, поради тежестта на самото администриране. Всички тези фактори, съсипващи обучението в общообразователното училище, не само не способстват, а дори напълно отдалечават обучението по религия, дори и под формата на СИП.

Като примери на централизирано решение по отношение на това обучение, могат да се посочат Петрич и Благоевград например, където общината е решила този въпрос – няколко богослови са разпределени по различни училища, а заплатите им се отпускат от общината. Но това е по-скоро изключение, което не променя безрадостната картина на тотално религиозно невежество, на което са подхвърлени децата на България.

Разбира се, църквите имат пълната възможност да работят в рамките на неделните училища. Но тази дейност е възпрепятствана от масовата религиозна неангажираност на населението. Голям процент от възрастните ще дойдат в храма, ще запишат кръщенка или ще поръчат опело (особено в провинцията е рядко погребение без опело), но те не са въцърковени, не са посетители на неделната богослужба. А ако възрастният не е в неделя в храма, то и деца, и внуци няма да дойдат в храма, ще бъдат предпочетени други занимания в почивния ден.

Има един тип „пресметлива разумност“ при упражняване на нашата религиозност – да вземем мерки да не изглеждаме глупаво, да не изглеждаме „прекалени светци“, да не помисли някой, че прекаляваме с вярата. Тук и наследеното от социалистическото мислене, че религията е тъждествена на примитивно мракобесие, ненаучност, схоластичен догматизъм, си изигра своята роля.

Семейството, което винаги е било основния носител на религиозни ценности, вече не може да предаде на децата тези ценности. Защо? Защото не ги знае, не ги познава. Младите родители са от поколението на прехода, родени след 90-те години, и обикновено те са най-безпосочни, най-безразлични към всичко, което не е пазаруване и технократско ежедневие. Онези от тях, които са живели сред по-възрастни роднини, обикновено са имали шанса да научат поне най-основни практически насоки на християнския живот – прекръстване, някоя молитва, запалване на свещ

сегиз-тогиз в храма, неработене в празничен ден, боядисване на яйца на Велики Четвъртък (най-често обаче, те не знаят дълбинните основания на тези действия и, което е по-интересно, не изпитват никаква нужда да се задълбочат в посока разбиране на вярата).

Тази индиферентност е всеобхватна, много често тези млади родители са безразлични към родната история, към каквото и да било теоретично знание, което не е обвързано с ежедневни потребности. Понякога, макар и по-рядко, младият родител е дори враждебен към обучението в дух на каквито и да било традиционни ценности (така възпитател в частна детска градина, който иска децата да наизустят „Аз съм българче“ на Вазов, е привикан от майка, която заявява, че никога няма да разреши детето да учи това стихче – знаме на нашата идентичност).

Но да се върнем към учебника по Религия (християнство-православие), чийто учебна програма излиза на сайта на МОН през 2018 г. Налице са учебни програми и за учебници по ислям, и по благонравие, което е надконфесионална програма (обучение по етика и морал). В течение на времето доста пособия по религия-православие имаха одобрение от МОН. Но за учебник досега не е ставало на въпрос.

Щом говорим за учебник, значи говорим за задължителното спазване на учебната програма, като всяка урочна единица е съобразена с изискването да обучава на точно определени понятия, да се движи във фиксиран тематичен кръг и да е съобразена с общата информираност на обучаващите се.

Тук е редно да упоменем, че сегашната програма за обучение на МОН е напълно различна от маниера на разгръщане на материала по вероучение, който е битувал в българското училище до началото на социалистическия период. Затова Коледа и Великден следват един след друг, вместо да са съобразени с годишния празничен цикъл – Рождество Христово на 25 декември, Великден – през април.

Изискванията на програмата за поясняване на различни народни традиции и обичаи, също донякъде създава трудности, доколкото трябва да се намери и опише „християнската сърцевина“ на празника – например коледуване (виж приложението).

Абсолютно необходимо е да се съставят презентации, които да се прожектират по мултимедии, както е обичайно днес в училище. Това е добре онагледена форма, която стимулира помненето и разграничаването на различни иконографии, архитектурни форми, скици и инвентар в православния храм. Възприемането по този начин създава неотразимо емоционално впечатление.

Още по-ценно би било, ако наистина урокът „Как да се държим в храма“ бъде проведен в енорийската църква, както е по програма. Разбира се, това може да се онагледява и с презентация. Но най-добре е прякото впечатление – посещение в храма или поклонническо пътуване до манастир (опитът на неделното училище показва, че това е удачна форма,

още повече, ако са включени и родителите, които обикновено имат най-голяма голяма нужда от катехизация). Беседата с енорийски свещеник или с монах от манастир оставя трайни впечатления.

Предимството на спазване на учебния план е това, че се ползва взетото решение как да се субординира материала, а наличието и на учебна тетрадка (както в случая с издателство „Витезда“) решава въпроса и за допълнителните практически занимания и затвърждаването на наученото, а също и въпроса с даване на задачи за домашна работа. Малките деца запомнят повече, когато обучението е свързано с рисуване, апликиране или моделиране, изработване на картичка или макет.

Учителят трябва да използва и възможностите на изобразителния наратив, като най-често е добре да прибягва до икони и иконни изображения, с които децата свикват и така неусетно се възпитават в духа на православната менталност, в която иконографията е неотменна част. Повечето от урочните единици дават възможност за това, включително и представянето на иконографски сюжети.

Добре е, по всяко време, което е подходящо, учителят да обсъжда с децата примери от тяхното ежедневие, да се чува тяхната преценка за дадена ситуация, както и разкази за техни спомени на различни църковни празници, като същевременно деликатно да се акцентира върху църковната страна на празника: например наименованието Рождество Христово, което е християнско, въпреки по-разпространеното – Коледа. Добре е да се отхвърлят погрешните представи от фолклора – например, че свети Георги и свети Димитър са братя, че свети Андрей е свързан с мечките и т.н.

Може да се наблегне и на несъстоятелността на различни суеверни представи, които битуват най-устойчиво сред населението, като „почукване на дърво“, те са познати от ранна възраст и е добре да се формира правилно отношение към тях – да не им се отдава никакво внимание.

Електронно-четимият формат на учебниците на „Витезда“ и в цялост електронните обучителни материали от всички други сфери, са подходящи и широко ползвани в днешно време. Те дават възможност и на родителя да прояви интерес и да се запознае с това какво учи детето му, още повече, че има немалко задачи, при които децата прибягват към помощта на възрастните. Особено сполучливи са аудиоформатите – филми, озвучени презентации, рецитиране, запис на църковно песнопение – те са много привлекателни за най-малките ученици по религия.

Обучението за рождественските празници пък е най-ефективно при общо изработване и поставяне на украсата – звездата на върха е Витлеемската звезда, даването на подаръци на децата е подобно на даровете на мъдреците, носени на Богомладенеца и т.н.

Като цяло, при обучението трябва да се избягва схематизъм под каквато и да е форма, както и дидактичност – учителят бързо ще забележи, че децата са много възприемчиви за религиозните истини и, че

при тях в пълна мяра е валидно заключението на Тертулиан: „Душата по природа е християнка“.

Възможно е в хода на работата да бъдат задавани въпроси, децата имат нестандартно мислене, необходимо е търпение и старание за обяснение по най-достъпен начин. Препоръчително е да се отбягват клиширани изрази от типа „На по-късен етап ще разберете“. Винаги трябва да се търсят аналогии с ежедневието и познатия свят, както и да се прибегва до познати примери от евангелския текст (Ако обаче учителят не е добре подготвен, не е уместно да дава собствени трактовки по въпроса, които всъщност може да са окажат нехристиянски по същина. Затова правилният подбор на разказ или стихотворение, като че ли е по-добрият вариант в този случай, например разказите на монахиня Валентина Друмева или пасажите от помагалата по религия, одобрени от МОН. Не е случайно изискването учителят по религия да е дипломиран богослов).

Учителят трябва да подчертае, че Бог обича своето творение – хората, както и цялата природа, че децата са Негови възлюбени чедра, че Той е Всемилолюбив и Неговата доброта е абсолютна. Децата трябва да се чувстват сигурни в Божиите ръце, както са щастливи и спокойни сред своите родители. По друг начин ще се подходи при деца от проблемни семейства или лишени от родителски грижи. Липсата на родителя е огромна, но Бог особено много се грижи за онези, които са лишени от обичайната грижа. Човек може да се отметне, да ни предаде, но Бог никога не ще ни остави.

Биха могли да се посочат много обобщаващи пояснения на Божия промисъл при възникване на конкретни въпроси, като например как се съвместява Божието всеприсъствие с фактическото наличие на зло в света. Учителят пояснява, че Бог не е виновен за зло, зло е следствие от демоничната гордост на падналия ангел и непослушанието на прародителите Адам и Ева.

Основното правило е учителят да избягва понятия, които още не са преподадени, и да не утежнява с несъобразена лексика децата. Разбира се, всичко зависи от общата религиозна грамотност на учениците – това е основният фактор, с който трябва учителят да се съобразява.

В заключение може да се каже, че изработването на учебници и учебни тетрадки по предмет Религия (християнство-православие) и неговото институционално утвърждаване е крачка напред по трънливия път на възвръщане на българския народ към неговите традиционни нравствени ценности, потъпкани в годините на атеистичния режим и целенасочено отхвърляни в периода на прехода. Но без промяна на статута на предмета от свободно-избираем в задължително-избираем или задължителен, не може да се очаква нищожните няколко процента на обучаващите се по религия да се увеличи. От друга страна колкото и безрадостна да е картината на това образование, не бива да се губи надеждата, която е укрепявала и екзарх Йосиф при постоянното изискване

за назначаване на български епископи пред Високата порта: „Ще искам, пак ще искам, докато получа“. Той е изисквал от османската империя, а ние от собствената ни държава, където по Конституция православно вероизповедание е посочено като традиционно. Колкото и да са големи трудностите, учителят по религия трябва, дори и в минимални мащаби, да не спира да работи с деца, като може да използва учебните материали на МОН и в неделните училища.

Приложения:

1. Учебници по Религия (християнство-православие), 1-4 клас, на православно издателство „Витезда“

Първи учебници по Религия, разработени по учебните програми на МОН

- увлекателно поднесен материал
- учебни тетрадки с упражнения, практически занимания, игри
- презентации и допълнителни електронни ресурси
- предстояща публикация на книга за учителя

Да дадем знания за нашата православна вяра,
която запази българщината през вековете

- за да предпазим децата от агресията и бездуховността
- за да придобият Всестранно развит светозряне
- за да растат спокойни и уверени

Заявки и контакти:
e-mail: uchebnici.vitezda@abv.bg
телефон: 088 897 0887

ПРАВОСЛАВНО ИЗДАТЕЛСТВО

„ВИТЕЗДА“

УЧЕБНИЦИ ПО РЕЛИГИЯ ХРИСТИЯНСТВО – ПРАВОСЛАВИЕ 1-4 КЛАС

Одобрени от МОН

ЕЛЕКТРОННО ЧЕТИМИ
на сайта www.uchebnici-vitezda.com

Защо е необходимо изучаването на Религия Християнство – Православие?

В днешно време когато медийното пространство е пренаситено от вести за убийства, грабежи и като цяло криминализиране сред най-младите, когато пред очите ни расте поколение, което не може дори да изгради ценности, а какво остава да ги отстоява, сме изправени пред дълга и отговорността да потърсим изхода, за да осигурим бъдеще.

Не е тайна, че традиционните нравствени ценности, чийто носител е религията, винаги са се култивирали в семейната среда. Проблемът е, че точно родителите принадлежат на онези поколения, които са лишени от знанието за вяра – едни са формирани във времето отпреди промяната през 1989 г., а други с нищо не са приобщени към религиозното знание, при Все че изминаха повече от три десетилетия след тази промяна.

Все още няма повсеместно утвърдена форма за запознаване с Веровете истини на Православието в нашите училища. Но нали именно в европейските училища има занятия с изучаване на религиозните ценности на традиционното вероизповедание.

Да, в България има няколко области, където това обучение е вече налично. Изучаването на Религия – Православие дава шанс да се запълни вакуума на религиозното невежество и да се премахне дефицита на нравственост сред подрастващите.

Нека оставим това знание като отворена книга на училищния чин. Нека детето да може да надникне в нея и да научи, че е добре да почита майка си и баща си. Да научи пътя към храма, а не хлъзгавите пътеки на губелната сектантска псевдогубоуховност. Да научи, че освен материалното, съществуват и други неща, много по-ценни.

Нека не лишаваме своите деца от исконно нужното знание, което самите ние, техните родители, не можем да им дадем. Докато живяхме в словна държава, където моралът беше строг, а институциите силни, то днес децата нямат ориентир в един разпадащ се свят на алтернативи, където насилието, бленуваното благоденствие в чужбина, виртуалните игри и твърде реалните наркотици стават единствените им опорни точки.

Да се обърнем към родното ни верую, към религията на нашите деца, която запази българщината във Векове на най-страшен гнет, за да внесем в детските умове и сърца светлината на познанието, съхранила нашия народ.

2. Народен обичай „коледуване“ в урока за Рождество Христово, 3 клас, учебник по Религия (християнство-православие) на издателство „Витезда“

Зад.3. Учасствали ли сте в коледуване? Как семействата посрещат коледарите?

Коледуването е народен обичай, който пресъздава как пастирите разпространяват вестта за раждането на Божия Син. Когато коледарите влязат в някой дом, те питат стопаните: „Славите ли млада Бога?“, а стопаните отвърщат: „Славим, славим млада Бога!“ Тогава коледарите пеят песни с благопожелания за този дом. Домакинята раздава на коледарите кравайчета, орехи, плодове.

2023 г.